

דף למנחה

ספר ישעיהו פרקים ל"ב - ל"ו

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ל"ב - תיאור מלכות צדק, ותוכחה לעם

פרק ל"ג - "הוי שודד" - מפלת האויבים ותשועת ירושלים; תיאור דמותו של הצדיק.

פרק ל"ד - פורענות לגויים וחורבן אדום

פרק ל"ה - ישועה לישראל - פריחת המדבר, ריפוי מומים, וקיבוץ גלויות

פרק ל"ו - מסע סנחריב בימי חזקיהו - המצור על ירושלים ונאום רבשקה.

פרקים ל"ב ו-ל"ג שייכים לחטיבת נבואות ה"הוי" (כ"ח - ל"ג). פרק ל"ו שייך לחטיבת הסיפורים על מלכות חזקיהו. פרקים ל"ד ו-ל"ה נמצאים ביניהם. בשיעור זה נעניין בשני הפרקים האלה, ונראה את הקשר ביניהם.

לימוד מעמיק

מפלת אדום וגאולת ישראל

חלק א - מפלת אדום

פרק ל"ד פותח בנבואת פורענות קשה על כל העמים (א-ד), כאשר בפס' ה מוזכרת באופן ספציפי אדום שעליה תחול הפורענות. הפורענות מתוארת בביטויים חריפים במיוחד, והיא משלבת בתוכה תיאורים מטאפוריים המאפיינים נבואות לאחרית הימים. הפורענות אמורה לחול הן על האדם (קצף.. על כל הגוים... נתנם לטבח... חרב לה' מלאה דם), והן על האדמה (הארץ ומלאה... ונמסו הרים... וריותה ארצם מדם... ונהפכו נחליה לזפת). חלקו האחרון של הפרק מתאר את השממה שתהיה באותו אזור, כאשר יצורי פרא וחיות דמוניות יירשו את המקום שהיה פעם מיושב.

שאלה לדיון:

ההתמקדות באדום נותנת תחושה שיש כעס גדול על אדום. אולם, הפרק לא מתאר מעשה ספציפי שעליו נענשת אדום. לכאורה, היינו מצפים שהנבואות הכי גרועות יהיו על אשור ובבל אשר החריבו את מלכות ישראל ומלכות יהודה והגלו את עם ישראל. מה יכולה להיות הסיבה לכעס על אדום ולפורענות הקשה? מדוע דווקא אדום נחשבת כאומה הגרועה ביותר, שה' יוצא למלחמה כנגדה?

יתכן שהזעם על אדום קשור במעשיה של זו כנגד ישראל בזמן החורבן או בשנים הראשונות שלאחר מכן. עדויות על שותפותה של אדום בהרס, בהחרבה ובהשתלטות על אדמת ישראל הכבושה, מצויות במקומות שונים במקרא. למשל: זכר ה' לבני אדום את יום ירושלים האמרים ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קל"ז, ז); שים פניך על הר שיעיר... יען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנה... (יחזקאל ל"ה, א-י); שישו ושמחי בת אדום יושבת בארץ עוי... תם עונך בת ציון לא יסוף להגלותך פקד עונך בת אדום גלה על חטאתך: (איכה ד', כא-כב). אומה זו ניצלה

את חולשת יהודה בשעותיה הקשות, ועל-כן מייעד לה הנביא חורבן וכליה. (ראה [בפוסט מאת פרופ' ב.צ. לוריא](#); ובפוסט [מאת הרב יעקב מדן](#))

אולם, חלק מהחוקרים טוענים שחלקה של אדום בחורבנה של יהודה לא היה כה גדול, ועל-כן צריך להרחיב את המבט, ולשים לב שלא רק בשעת החורבן היו יחסים קשים בין אדום לישראל, אלא היחסים בין אדום לישראל היו קשים ומורכבים מאז ומתמיד. החל ממערכת היחסים בין עשיו ליעקב, אשר גדלו יחד כתאומים באותה רחם, אך עוד בהיותם בבטן אמם מתקבלת הנבואה ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר (בראשית כ"ה, כג), ומנערותם ניטש מאבק ביניהם על ירושת ברכת אביהם (שעיקרו איננו על הירושה הכלכלית אלא על ירושת דרכו הרוחנית של אברהם). עשיו מקבל מיצחק את הברכה: ואת אַחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרֻקָתָ עָלָי מֵעַל צְוֹאֲרֶךְךָ (בראשית כ"ז, מ), אשר מציבה את יעקב ועשיו, ואת האומות שיצאו מהם, במאבק מתמיד: באופן קבוע אחת מהאומות שלטת והשנייה משועבדת לה. על אף שיעקב ועשיו לכאורה התפייסו עם חזרת יעקב לארץ כנען (בפרשת וישלח, בראשית ל"ב-ל"ג), למעשה לא היה פיוס אמיתי, והם נפרדים וכל אחד הולך אל מקומו, ובהמשך, לכל אורך התנ"ך ישנם מאבקי כוחות בין אדום לישראל, שמשמעותם הרבה מעבר למאבק על שטח מחיה. לכן אנו מוצאים נבואות זעם קשות על אדום לאורך כל התנ"ך: בישעיהו (ל"ד, ו-ס"ג, א-ו) בירמיהו (מ"ט, ז-כב) ביחזקאל (ל"ה) בעמוס (א') בעובדיה (א'), ואף במלאכי (א', א-ד). (ראה [בפוסט מאת הרב ד"ר יואל בן נון](#), [בפוסט מאת פרופ' יהודה איזנברג](#) ובשיעור [של פרופ' אלי עסיס על יחסי אדום וישראל בתנ"ך](#)).

לאור היחסים המורכבים בין ישראל לאדום, במהלך השנים הפכה אדום לסמל לשונאי ישראל באשר הם. גם לאחר חורבנה הסופי של הממלכה האדומית, דבק הכינוי "אדום" באומות השונאות את ישראל ומתנגדות להצלחתם. (ראה למשל במסכת גיטין דף נ"ז ע"ב, שם המדרש מזהה את רומא, שהחריבה את בית המקדש השני, עם אדום; וכן בדברי האברבנאל לעובדיה א', כא, המייחס את הכינוי אדום לכל עולם הנצרות, וכך במקומות רבים בדברי חז"ל, ראשונים ואחרונים). לפי ההבנה שאדום מסמלת את כל העמים אשר פגעו בישראל במהלך ההיסטוריה, ניתן להסביר מדוע הנבואה בפרק ל"ד מתחילה בפורענות על כל העמים ואחר כך עוברת לפורענות על אדום. יתכן שגם בפרק זה אדום משמשת כסמל וכמודל לכל העמים שאליהם מכוונת הפורענות בנבואה זו. לפי זה מוסבר גם ההיעדר של האשמה ותיאור החטא של אדום. יתכן שהפרק איננו עוסק באירוע היסטורי מסויים אלא מתאר את המאבק העתידי של ה' במלכויות הרשעה שכל אחת מהן פגעה בעם ישראל באופן שונה ובזמן שונה. הנקמה באדום (המסמלת את העמים שיש להם מאבק מהותי או פיזי עם ישראל) הינה השלב האחרון לפני הגאולה הסופית של ישראל.

חלק ב - גאולה

פרק ל"ה מתאר בצבעים עזים ומרהיבים את תמונת הגאולה - מסעם של הגולים אל ציון. הפרק זרוע ביטויי שמחה מגוונים, ומשובץ תיאורים עליזים של פריחת המדבר ונביעת מימיו, וריפוי מומי האדם. התמונה משורטטת שלב אחרי שלב ומתבהרת אט אט, ורק בחלקו האחרון של הפרק [ח-י] מתברר ששמחה זו היא תוצאה של שיבת הגולים לציון, והקווים כולם מצטרפים לכדי תמונה שלמה.

שאלה לדיון:

לפי המתואר בפרק, מהם השינויים שיתרחשו בעת הגאולה? מה משמעותם באופן פשוט? האם יכולה להיות להם משמעות סמלית?

פרק ל"ה מציג ארבעה שינויים מהותיים שיתרחשו במהלך הגאולה:

א. פריחת המדבר והאזורים השוממים (פס' א-ב; ז); ב. ריפוי בעלי מומים (פס' ג-ו); ג. סלילת דרך מיוחדת לגאולים (בלי טומאה ובלי חיות רעות) (ח-ט); ד. שיבת עם ישראל לארצו - קיבוץ גלויות (י). כל העקרונות האלה מופיעים במקומות רבים נוספים בנבואות הגאולה, וננסה לעמוד על משמעותם.

נבואות בראי הדורות

אנו נמצאים בדור של גאולה, בו מתקיימת פריחת הארץ באופן בולט וברור. ארץ ישראל היתה שוממה עד שעם ישראל חזר אליה והתחיל ליישב אותה. מרגע שעם ישראל חזר אל הארץ, היא התחילה לתת פירות ולפרוח.

שיר:

לפניכם **קליפ של שיר**, שמילותיו לקוחות מפרקנו: **יִשְׁשׁוּם מְדַבֵּר וְצִיָּה וְתִגְלַל עֲרֵבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצְלֵת (ל"ה, א)**. המראה את הפרחת השממה ע"י החלוצים, על רקע מילות הפסוק. (בנוסף, תוכלו לצפות **בקליפ המתאר את הפריחה בארץ** או **בקליפ של תמונות נוף** מארץ ישראל הפורחת כיום). שימו לב - מהי הפרשנות שנתנו החלוצים לפסוקים המתארים את פריחת המדבר?

שיר זה הושר ע"י החלוצים, אשר הפריחו את השממה במו-ידיהם. לפי הבנתם, הפסוק איננו מתאר מציאות נסית (שהמדבר פורח מעצמו), אלא מציאות מעשית: שיבת עם ישראל לארצו ועיבוד האדמה ע"י החלוצים, הם המביאים להפרחת השממה. השיר הנבואי על פריחת המדבר התגשם באופן מעשי ע"י התנועה הציונית, אשר הפריחה את השממה בכל הארץ והקימה יישובים רבים בכל מקום, וגם במדבר - בנגב, שדוד בן גוריון דאג באופן מיוחד ליישובו. מעניין לשים לב שישנם בארץ כמה וכמה יישובים הקרויים בשמות הלקוחים מפרקנו, כגון: תפרח, פדויים, רנן, הדר הכרמל ועוד. (ראה בפוסט מאת **הרב ד"ר יואל בן נון**).

בנוסף למאמציהם של החלוצים אשר עמלו על הפרחת הארץ, גם ההתקדמות הטכנולוגית של העולם המודרני סייעה להפרחת השממה. בתקופת הגאולה העולם כולו הולך ומתקדם ומתפתחים אמצעים טכנולוגיים המאפשרים למדבר להפוך לפורח, ואף הרפואה מתקדמת עד כדי אפשרות לרפא מומים ומחלות קשות. זהו חלק מתהליך הגאולה בו העולם כולו הולך ומשתכלל. (על כך תוכלו לשמוע בסרטון מאת **דוד נתיב**).

עד כה, ראינו פרשנות ריאליטית-מעשית לפסוקים בפרקנו, הרואה את השינויים בזמן הגאולה כתוצאה של מאמץ אנושי. אולם, האם התיאור בנבואת הגאולה מתכוון לשינוי שבני האדם מחוללים? או שהוא מתכוון לתאר מציאות נסית?

השינוי שבני האדם מחוללים יכול להיראות כטבעי, אך האדם המאמין המתבונן בשיבת עם ישראל לארצו רואה בכך את יד ה'. בהתאם להבנה זו, ניתן לראות את הפסוקים המתארים את פריחת המדבר כפסוקים המתארים נס נסתר, כלומר: בני האדם מפריחים את השממה, וזוכים לסייעתא דשמיא מיוחדת המאפשרת זאת.

נחזור לפרשנות הפסוקים. באופן הכי פשוט, הפרק מתאר את שיבת עם ישראל לארצו, ועל מנת שעם ישראל יצליח בתהליך השיבה יש צורך בהפיכת המדבר למקום שאפשר לעבור בו, וכן יש צורך בריפוי בעלי המומים על מנת שיוכלו לעבור את הדרך.

כך מפרש רד"ק לגבי בקיעת המעינות במדבר:

רד"ק לישעיהו ל"ה, ו:

(ו) כי נבקעו במדבר מים - הנה אמר מיכה המורשתי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", והנה יהיה זה מהנפלאות שיבקעו במדבר מים: ונחלים בערבה - שימצאו מים רבים בדרך בשוכם לארצם: (ז) והיה השרב - מקום השרב ומקום הצמאון יהיה לאגם ולמבועי מים שיהיו נובעים להם בדרכם בלכתם במקום ציה שהוא מקום השרב שאין שם מים מרוב החום.

עמוס חכם, בפירוש דעת מקרא לישיעהו, מסכם כמה אפשרויות להבנת הפסוקים:

דעת מקרא לישיעהו, סיכום פרקים לד-לה:

ההבטחות על פריחת המדבר משתמעות לפנים אחדות: במשמעותן העיקרית המדבר הוא הדרך העוברת מבבל אל ארץ ישראל, הוא יפרח כדי שתהא דרך נוחה ונעימה לשבי ציון ויבקעו בו נחלים להשקות את העוברים בו, כמו שנבקעו המים במדבר ליוצאי מצרים.

ואולם מלשון הכתוב נראה שהפריחה המובטחת לא תהיה לשעתה בלבד, לשעת המעבר של שבי הגולה, אלא שישתנה טבע המדבר, והוא יהפך לארץ פוריה, משום שיתגלה בו כבוד ה'. כבוד ה' ילך לפני שבי הגולה במדברומעצמת התגלותו תבטל קללת השממה הרובצת על המדבר, והוא יהפך לארץ פוריה וברוכת מים.

ומסתבר שבכלל המדבר האמור בפרשה הזאת גם ארץ ישראל עצמה, שהיתה למדבר שממה בימי הגלות ולכשישובו בניה אליה תשוב ותפרח ותהיה כולה ארץ ברוכה. ועוד יש לומר, שהמדבר שיעברו בו גולי בבל בדרכם אל ארץ ישראל גם הוא כלול בתוך גבולות הארץ המובטחת לאברהם אבינו... ולפי זה יש לומר שתחילה יפרח המדבר כדי שיעברו בו בני ישראל בדרך נוחה, ופריחתו תתמיד, כדי שבסופו של דבר יתנחלו בו בני ישראל כאשר יירשו את כל הארץ המובטחת... וכן ההבטחה על רפואת בעלי המומים יוצאת לפנים רבות, היא הבטחה לשבי הגולה שלא יהיו בהם מומים המעכבים את הליכתם בדרך; היא גם הבטחה לבני ישראל שיתרפאו כולם...

עמוס חכם מסביר שהמשמעות הראשונית הפשוטה של הפסוקים היא שיהיו מעיינות במדבר והוא יפרח, על מנת שתהיה דרך נוחה להגיע אל הארץ, ויחד עם זאת, הוא נותן לפריחה משמעות רחבה יותר - הפריחה איננה רק לצורך טכני אלא הרבה יותר משמעותית: הגאולה כרוכה בהתגלות ה' בעולם, ולכן בעת הגאולה העולם כולו מתרפא, וארץ ישראל ועם ישראל בפרט מגיעים למצב גבוה יותר, שבו אין חסר: אין מדבריות, אין שממה, אין מומים, אין מחלות, הכל טוב.

יחד עם המשמעות הפשוטה של הכתובים, המתארת פריחה פיזית של הארץ, ניתן גם לפרש את הפסוקים כמשל, ורבים מהמפרשים הלכו בכיוון זה:

רש"י לישיעהו ל"ה, ה-ז:

(ה) עיני עורים - אותם שהיו עד הנה עורים מהכיר את מורא זו עליהם: ואזני חרשים - שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה כי אתן להם רוח נכון ליראה אותי ועל ישראל הוא אומר שקראם עורים וחרשים...

(ו) כי נבקעו במדבר מים - כי תשמחם ישועתו ויפרחו כמדבר ציה הצמאה למים ומעיינות נבקעים בתוכה כלומר כי יצמח ישע לנדכאים: (ז) והיה השרב להם לאגם - התאב לתשועה יהא נושע והנביא דבר בלשון משל:

רש"י מפרש שריפוי המומים הוא משל לשינוי רוחני שיחול בעם ישראל, אשר יהיו מסוגלים לקלוט את דבר ה', ובקיעת המעיינות במדבר הם משל לישיעהו עם ישראל מצרותיו, ליציאה מן הקושי.

מצודת דוד מפרש את פריחת המדבר כפריחה ממשיית, אך את ריפוי המומים הוא מפרש כמשל להתחזקות עם ישראל:

מצודת דוד לישיעהו ל"ה, ה-ו:

(ה) אז וכו' - רצה לומר ישראל שהיו כעורים וחרשים רואים עלבונם ושומעים חרפתם ועושים עצמם כאלו לא יראו ולא ישמעו הנה אז יראו וישמעו: (ו) אז ידלג - ישראל שהיו תשושי כח כחגרים ידלגו אז כמו איל: ותרון - ישראל שהיו כאלם לא יפתח פיו ימלא לשונם רינה:

נבואות בראי הדורות

אם נחזור למתרחש בארץ ישראל בדורות האחרונים, ניתן לראות את דבריו של מצודת דוד כאקטואליים: במשך דורות רבים בגלות הגויים פגעו בעם ישראל בגזירות והתנכלויות, פוגרומים, גירושים, ועד לשואה בה היה ניסיון להשמיד את עם ישראל באופן סופי. עם ישראל היה כעיוור אילם ופיסח, ולא היה מסוגל לעמוד מול ההתקפות הקשות הללו. והנה, עם חזרת עם ישראל לארצו, החלה התחזקות צבאית-בטחונית, החל מהקמת המחתרות ועד לבניית צה"ל, צבא חזק אשר מגן על ישראל בארץ ובכל העולם כולו.

ריפוי העיוורות והחירשות יכול להתפרש בכיוון מטאפורי נוסף: יתכן שישעיהו פונה כאן אל אנשים רגילים ובריאים, שלא מאמינים ביכולתם להיגאל: שנראה להם שהדרך קשה וארוכה; שיש מדבר בדרך; שהם לא רואים ולא שומעים את המציאות כפי שהיא; שהם תופסים את עצמם כפסחים ואילמים. ואולי הם כן רואים את המציאות כפי שהיא. באמת יש מדבר, באמת השמועות לא טובות ונראה שהמצב לא מתאים לגאולה. ובכל זאת קורא להם ישעיהו להסתכל על הדברים אחרת, להאמין, להיות בעלי חזון. על מנת שעם ישראל יוכל להיגאל, צריכים לפתוח את העיניים ולראות את האפשרות לגאולה (ראה בפוסט מאת [ד"ר צחי לברן](#)).

ניתן לסכם ולומר, שהנבואה בפרק ל"ה מתארת שינויים מרחיקי לכת שיתרחשו בעת הגאולה, ואנו עדים לשינויים אלה המתרחשים לנגד עינינו בדורות האחרונים: לאחר שנים רבות של סבל בגלות עם ישראל מתחיל להתחזק, להאמין ביכולותיו, ולפעול למען שיפור מצבו. הדבר בא לידי ביטוי בחזרת עם ישראל לארצו, הקמת צבא חזק, והפרחת השמחה. שינויים אלה אמנם באים בעזרת השתדלות אנושית, אך יש בהם מימד ניסי, וניכרת יד ה' המנחה ומאפשרת את התרחשותם.

השלב הבא בתהליך הגאולה רמוז בפסוקים וניתן להבינו כאשר מפרשים את הפסוקים באופן מטאפורי: עם ישראל יפקח עיניו, ירגיש את נוכחות ה', ויכיר בדרך האמת - דרך ה', ויוכל לשמוע את דבר ה' ולקיימו. עמוס חכם, בהמשך הסיכום של הפרק, מביא את האפשרות לפרש את הפרק כמשל לשינויים רוחניים בזמן הגאולה, ומבהיר שפרוש זה הינו הקומה השנייה של הגאולה, הבנויה על גבי הקומה הראשונה של גאולה פיזית:

דעת מקרא לישעיהו, סיכום פרק לד-לה:

...הדברים על פריחת המדבר והמים שבו ודרך הקודש ניתנים להתפרש כסמל ומשל להתפשטות תורת ה' בישראל ובעולם כולו. ואולם יש לדעת כי אין הפירוש הסמלי יכול לבטל את הכוונה העיקרית של הדברים לפי פשוטם, כי תפרח הארץ ממש ובני ישראל ישובו אליה ממש. פריחת הארץ והצלחת בני ישראל בה תנאים מוקדמים והכרחיים הם לפרסום כבוד ה' ותורתו בעולם כולו...

חלק ג - ממפלת אדום לגאולת ישראל

פרק ל"ד ופרק ל"ה מופיעים אחד אחרי השני, למרות שהתוכן שלהם לכאורה מנוגד לחלוטין: פרק ל"ד - מדבר על העמים ופרק ל"ה פונה לעם ישראל; פרק ל"ד כולו פורענות קשה, ופרק ל"ה כולו נחמה וגאולה. אולם, הסמיכות בין הפרקים וקשרי לשון ביניהם מבהירים את הקשר בין הפרקים: ישועת ישראל וגאולתם הסופית, תבוא רק לאחר נקמת ה' בעמים בכלל ו'באדום' (המסמלת את אויבי ישראל) בפרט. (מסר זה מופיע גם בישעיהו ס"ג, וביחזקאל ל"ה-ל"ו). הקשר בין הפרקים מבליט את הניגוד בין הפורענות על אדום לגאולת ישראל; בין ההחרבה של אדמת אדום, להפרחתה של אדמת ישראל. ובאופן יותר רחב: יש כאן ניגוד חריף בין נפילתם של שונאי ישראל, לתקומתם של ישראל עצמם. אדום הינה סמל לאומות המתנגדות לישראל, שהצלחתם של ישראל קשורה בהכרח במפלתן.

סיכום

מפלת אדום, המתוארת בפרק ל"ד בצורה קשה ביותר, הינה סמל למאבק של ה' בכל העמים אשר פגעו בעם ישראל במהלך ההיסטוריה. לאחר מפלת העמים האלה, תוכל לצמוח גאולת עם ישראל, אשר מתוארת בפרק ל"ה בתמונות עליזות: פריחת המדבר; ריפוי מומים; קיבוץ גלויות בשמחה. פריחת המדבר וריפוי המומים הינם קודם כל מציאות מעשית, בה ארץ ישראל פורחת ומיושבת, הרפואה מתקדמת, ועם ישראל זוקף את קומתו ומתנהג כמו עם בריא, החי ומשגשג בארצו בביטחון ובשלווה. אנו רואים את התגשמות הנבואות האלה בדורות האחרונים עם שיבת עם ישראל לארצו. בנוסף לכך, לנבואה ישנה גם משמעות מטאפורית, לפיה הפריחה והריפוי הינם שינוי רוחני שיחול בעת הגאולה, כך שעם ישראל והעולם כולו ידעו את ה' וילכו בדרכו.

להרחבה

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים ל"ג-ל"ד](#)

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים ל"ה - ל"ט](#)

[מאמר של ד"ר נח חכם על פרק ל"ב - הבצורת](#)

[שיעור של הרב מנשה וינר על פרק ל"א-ל"ב - גאולת ירושלים והנשים השאננות](#)

[שיעור של הרב מנשה וינר על פרק ל"ג - תהליך הגאולה](#)

[שיעור של הרב דוד טי על מיקומם של פרקים ל"ד-ל"ה](#)

[שיעור של הרב מנשה וינר על פרק ל"ה - החזרה לגן עדן](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נלמד על תקופת חזקיהו, המתוארת בפרקים ל"ו-ל"ט.